

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-15>

**DIPLOMATIC PROTOCOL AND ETIQUETTE
OF INTERNATIONAL COURTESY IN INTERNATIONAL
RELATIONS AND WORLD POLITICS OF THE 21st CENTURY:
INNOVATIVE, HISTORICAL-INSTITUTIONAL
AND POLITICAL-SYSTEMIC DISCOURSES**

**ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ І ЕТИКЕТ МІЖНАРОДНОЇ
ВВІЧЛИВОСТІ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ І СВІТОВІЙ
ПОЛІТИЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІННОВАЦІЙНИЙ,
ІСТОРИКО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ
ТА ПОЛІТИКО-СИСТЕМНИЙ ДИСКУРСИ**

Tsivatyi V. Hr.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Honored Worker of Ukraine,
Associate Professor at the Department of
Foreign Policy and International Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Full member of the board of the
Non-governmental Organization «Scientific
Society of History of Diplomacy and
International Relations» (SSHDIR)
Kyiv, Ukraine*

Ціватий В. Г.

*кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти
України,
доцент кафедри зовнішньої
політики та міжнародного права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
член правління Наукового
товариства історії дипломатії
та міжнародних відносин
м. Київ, Україна*

В умовах сьогодення дослідження актуальних проблем сучасного суспільства з позицій історії, міжнародних відносин, політології, соціології, юриспруденції та філософії стає важливим і затребуваним для представників соціуму ХХІ століття. Соціокультурний напрям такого історіософського, інноваційного та політико-системного осмислення набуває нового вмотивування, застосування прикладного аналізу та осмислення етапів інституціонального розвитку. Суспільство ставить перед собою завдання віднайти відповіді на прагматичні запитання про соціальні регулятори та їх місце в сучасному суспільстві, про індивідуальності в глобалізованому світі сьогодення, про особливості міжнародних відносин сьогодення [1].

Наукове обґрунтування і концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як дипломатичний протокол,

церемоніал та етикет міжнародної ввічливості – це новий перспективний напрям досліджень у сфері міжнародних відносин, публічного управління та адміністрування, світової економіки, економічної дипломатії, інституціональної історії, міжнародної політики, публічної дипломатії, діаспорології, туризмології, міжкультурної комунікації, юриспруденції, філософії зовнішньої політики та дипломатії, компаративної та лінгво-дискурсної філології, міжнародного права в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття [2, с. 32–37]. Сучасна модель мондіалізованого світоустрою XXI століття і трансформаційні процеси європейського публічного простору здійснюють свій вплив на історико-культурний інституціональний розвиток Європи та світу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблематики, показав, що такі українські та зарубіжні науковці як: Г. Белова, Б.І. Гуменюк, А.Г. Гуменюк, М. Гіоргадзе, Л. Джакелія, А.М. Зленко, В.В. Копійка, С.В. Корсунський, Ю.М. Кочубей, А.І. Кудряченко, М.А. Кулінич, С.І. Лиман, І.Г. Майдан, В.Ю. Макар, М.З. Мальський, В.М. Матвієнко, Г.О. Науменко, Р.К. Петюр, Ю.В. Подрез, Т. Путкарадзе, О.П. Сагайдак, П.Д. Сардачук, В.І. Сергійчук, К.В. Смирнова, М.Г. Станчев, В.В. Геоса, Н.Л. Тимошенко, С.С. Троян, І.М. Турянський, Г.Й. Удовенко, В.Д. Хандогій, В.Г. Ціватий, В.І. Цибух, Л.Д. Чекаленко, Т.І. Шинкаренко, Н.Л. Яковенко та інші, присвятили свої наукові розвідки окремим аспектам національного етикету та церемоніалу, дипломатичного протоколу та практичної дипломатії, акцентуючи увагу як на досвіді України, так і зарубіжних протокольних практиках. Стан наукової розробки даної теми потребує свого інституціонального розвитку та системного підходу, комплексного дослідження цього унікального соціокультурного і політико-дипломатичного явища.

Автор даної статті продовжує свої попередні дослідження з актуальних питань теорії, історії та практики державного протоколу, дипломатичного протоколу, церемоніалу та етикету міжнародної ввічливості, як в історичній ретроспективі, так і в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття та трансформації дипломатичних систем держав світу [4, с. 268–274; 5, с. 232–241; 6, с. 112–114].

Кожна історична епоха має свою типологію історичної особистості, з її мовно-культурними особливостями, пріоритетами і ментальними установками, управлінськими, політико-дипломатичними і соціокультурними концептами. Цей напрям набуває свого

інституціонального розвитку в управлінській діяльності держав. У сфері міждержавних відносин і дипломатії інституціональні пріоритети знайшли відображення в документі: «Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки» (Стратегію ухвалено Наказом МЗС від 24.03.2021 року). Консолідуючим та інституціоналізуючим фактором ефективного регіонального розвитку та управління – є різні види специфічних галузей дипломатії (гастрономічна дипломатія, культурна дипломатія, публічна дипломатія, валеологічна дипломатія, туристична дипломатія, спортивна дипломатія). У глобалізованому і кроскультуральному соціумі ХХІ століття з'являються нові наукові проблеми, а науковці пропонують інноваційні підходи їх інституціонально-системного аналізу, обґрунтування, розв'язання і вирішення [7].

Мета дослідження – здійснити наукову рефлексію, орієнтовану на критичний аналіз й усвідомлення теоретичного знання, об'єктом і предметом якого є соціорегулятор сучасного суспільства – державний і дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості, а також висловити власну точку зору щодо теоретико-методологічних засад дослідження цього світового і національного феномена з врахуванням глобалізаційних процесів. Головним дослідницьким завданням цієї наукової розвідки – є репрезентація інституту дипломатичного протоколу як дієвого та ефективного інструментарію в арсеналі сучасної дипломатії, як структурного елементу моделі дипломатії та функціональної складової дипломатичних систем держав світу, а також характеристика співставності та компаративного аналізу особливостей елементів національного і міжнародного етикету, церемоніалу та дипломатичного протоколу в політико-дипломатичних практиках сьогодення [2, с. 36–37; 8].

На сьогодні в Україні в правовій площині дипломатичний протокол та етикет інституціонально унормовано відповідно до Положення про Державний Протокол та Церемоніал України», затвердженого Указом Президента України від 22 серпня 2002 року N 746/2002 (у редакції від 15.02.2010 р.). Але станом на сьогодні, даний нормативно-правовий акт уже потребує оновлення, оскільки в цій царині є багато новел і нових дипломатично-соціальних явищ, що мають бути закріплені чинним законодавством, а не керуватися усталеністю, модельністю або традиційністю дипломатичних практик [2, с. 34–37; 9]. Концепт «Дипломатичний протокол», концепт «Церемоніал» і концепт «Етикет міжнародної ввічливості» на сьогодні є дослідженими ще не в повній мірі як теоретико-методологічно, так і узагальнено-практично: відсутнє

комплексне узагальнення та аналітика зазначених соціально-комунікативних явищ дипломатичного середовища і сучасних дипломатичних практик [2, с. 36–37; 10].

Знання основних правил спілкування між державами (міждержавної комунікації) і народами (міжкультурної комунікації) забезпечує взаємовідносини між ними, що є необхідною константою для вирішення різноманітних найскладніших проблем у сучасному глобалізованому світі, для налагодження ефективних інформаційно-комунікативних зв'язків у сучасному суспільстві. На сьогодні актуальною проблемою і важливою складовою етапу інституціоналізації міжнародного співробітництва в сучасному суспільстві і міждержавних відносинах, є розвиток практичної дипломатії, моделей дипломатії та дипломатичних систем держав, зокрема організація державного і дипломатичного протоколу, церемоніалу та міжкультурної комунікації [11].

Незважаючи на зміни, що відбуваються у світовому співтоваристві, стабільними залишаються форми, методи та інструменти дипломатичної роботи, серед них – дипломатичний протокол. Його нормативно-правові акти, правові норми та правила етикету застосовуються державами, міжнародними міжурядовими організаціями, учасниками міжнародних конференцій, а також правоохоронними органами іноземних держав [12; 13, с. 66–79].

У дипломатичній практиці неприпустиме порушення норм дипломатичного протоколу та церемоніалу. В умовах сьогодення актуалізувалося питання особливої мови дипломатичного протоколу (знакової, семантичної, семіотичної) [14]. Протокол (державний протокол і дипломатичний протокол) регулює міжнародні відносини і є обов'язковою складовою сучасної дипломатичної системи держави. Державний протокол і дипломатичний протокол ґрунтуються на принципах міжнародної ввічливості та здійснюються за допомогою етикету, етикету міжнародної ввічливості [15]. Необхідно акцентувати увагу, що однією із характеристик державного і дипломатичного протоколу є обов'язкове врахування традицій, культури, звичаїв і національних особливостей країн. Теоретико-методологічні аспекти дослідження державного і дипломатичного протоколу, церемоніалу та етикету міжнародної ввічливості полягають у формулюванні дефініцій, категорій і понять (категорійно-понятійний апарату). Професійна діяльність і професійне поле для працевлаштування фахівців у сфері міжнародних відносин у сучасному суспільстві досить широке і різноаспектне. Функції держави, пов'язані зі здійсненням зовнішньополітичної діяльності та практичної дипломатичної роботи,

реалізуються з використанням інструментарію дипломатичного протоколу та етикету міжнародної ввічливості [6, с. 112–117; 16, р. 6–7].

Україна як велика європейська держава не може бути осторонь глобальних процесів на континенті та світі. Однак вона має займати більш незалежну та суб'єктну позицію в міжнародній політиці, політико-дипломатичних практиках та міжнародних інституціях. Основним критерієм доцільності активної участі в міжнародних процесах має бути поліпшення добробуту населення, удосконалення соціокультурної моделі сучасного суспільства та зміцнення національної безпеки України [3; 12]. Сучасне суспільство постійно задіює для свого інституціонального розвитку нові види і форми дипломатії. В умовах сьогодення та поліцентричного світоустрою, у діяльності закладів вищої освіти (ЗВО), у процесі інтернаціоналізації сучасної освіти, ефективно використовуються – освітня дипломатія і наукова дипломатія [16, р. 6–7; 17, с. 30–33].

Отже, державний протокол і дипломатичний протокол регулюють міжнародні відносини та дипломатичні практики, і ґрунтуються на принципах міжнародної ввічливості та здійснюються за допомогою норм і правил етикету. Подальший інституціональний розвиток інституту державного протоколу та інституту дипломатичного протоколу, їх теоретико-методологічне обґрунтування й практичне осмислення потребує трансформації та розвитку політичної системи в напрямі її подальшої демократизації, зокрема – становлення й розвитку культури громадянськості та етикетної культури суспільства. Мова йде про формування громадянської освіченості, громадянської компетентності та громадянської відповідальності як важливих складових активістської політичної культури у сфері державного протоколу, дипломатичного протоколу, етикету міжнародної ввічливості, що сприятиме соціокультурному інноваційному розвитку громадянського суспільства в умовах глобалізації ХХІ століття.

Теоретико-методологічне обґрунтування та наукова складова дослідницьких розвідок протокольних та етикетних практик – це інституціоналізація і внормування дипломатичного протоколу, церемоніалу та етикету міжнародної ввічливості в сучасному суспільстві, в умовах поліцентричного та глобалізованого сьогодення, в умовах трансформації сучасної дипломатичної системи світу та національних дипломатичних систем держав ХХІ століття.

Література:

1. Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації: монографія / Т. В. Гончарук-Чолач та ін.; за ред. проф. О. М. Рудакевича. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 338 с.
2. Циватий В. Г. Дипломатичний інструментарій, норми протоколу та етикету міжнародної ввічливості провідних держав Європи та України доби раннього Модерного часу: інституціональний і комунікативний аспекти. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей / За ред С. С. Русакова. Вінниця–Київ, 2022. Вип. 44. С. 32–37.
3. A Study of Diplomatic Protocol and Etiquette. From Theory to Practice. Editors Jiali Zhou, Guobin Zhang. World Affairs Publishing House 2019. Foreign Language Teaching and Research Publishing Co., Ltd 2022. 274 p.
4. Циватий В. Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект). Науковий вісник Дипломатичної академії України: науковий журнал. К., 2000. Вип. 4. С. 268–274.
5. Лиман С. І. Дзвінки струни меридіанів: міжнародні відносини у творчості В.Г. Ціватого (до 30-річчя початку його науково-педагогічної діяльності). Сіверянський літопис. 2021. № 5. С. 232-241.
6. Циватий В. Г. Навчання державних службовців: особливості формування професійних компетентностей із міжкультурної комунікації та діаспорології (інституціональний дискурс). Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення: збірник наукових статей. Київ: НАДУ, 2021. С. 112–114.
7. Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics. Second Edition Corneliu Bjola and Markus Kornprobst. First edition published by Routledge 2013. Second edition published 2018. 305 p.
8. Гуменюк Б. І. Дипломатична служба: правове регулювання: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2007. 224 с.
9. Циватий В. Г. Теорія, історія і практика венеціанської дипломатії раннього Модерного часу: модель, інституціоналізація, міжнародні актори. International scientific conference «Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization»: conference proceedings (December 28–29, 2021. Venice, Italy). Riga, Latvia: Publishing House «Baltija Publishing», 2022. С. 37–41.
10. Зленко А. М. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: (Виступи, промови, інтерв'ю, статті). К.: Преса України, 2001. 370 с.

11. Хандогій В. Д. Дипломатичні сюжети. Невигадані історії кар'єрного дипломата. Київ: Саміт-книга, 2017. 608 с.
12. Eastern Europe. Regional Studies: Monograph / V. Teosa, M. Matsaberidze, V. Tsivatyi. Chişinău: USM: TSU, 2017. 355 p.
13. Петюр Р. К. Дипломатичний протокол як інструмент багатосторонньої дипломатії. Міжнародні відносини: науковий журнал. Серія «Політичні науки». 2015. № 09. С. 66–79.
14. Modern Diplomacy in Practice. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260 p.
15. Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості / І. Б. Матяш (відп. ред.). К.: ІВЦ Планета; ГДП, 2016. 428 с.
16. Knight J. Internationalization: A Decade of Changes and Challenges. International Higher Education. 2008. N50. P. 6–7.
17. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2001. Вип. 5. С. 30–33.